

ЗАСОБИ ТА СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ ГРАМАТИЧНОЇ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ У ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Єфименко Т. М.

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

У статті розглядаються засоби та способи перекладу граматичної інтерференції на морфологічному рівні, причини та механізм її виникнення, її вплив на професійно-орієнтовану комунікацію. Морфологічна інтерференція може бути як на рівні морфем, так і на рівні слів, які є різними частинами мови: займенниками, дієсловами, іменниками, прислівниками, дієприкметниками, дієприслівниками, прийменниками, сполучниками. Пропонується застосування граматичних трансформацій, спрямованих на адекватну передачу змісту оригіналу з урахуванням норм мови перекладу.

Ключові слова: інтерференція, граматична інтерференція, морфологічна інтерференція, професійно-орієнтована комунікація, граматична трансформація.

Єфименко Т. Н. Средства и способы перевода грамматической интерференции в профессионально-ориентированной коммуникации. В статье рассматриваются средства и способы перевода грамматической интерференции на морфологическом уровне, причины и механизм её возникновения, её влияние на профессионально-ориентированную коммуникацию. Морфологическая интерференция может быть как на уровне морфем, так и на уровне слов, которые являются разными частями речи: местоимениями, глаголами, существительными, наречиями, причастиями, деепричастиями, предлогами, союзами. Предлагается использование грамматических трансформаций, направленных на адекватную передачу содержания оригинала с учетом норм языка перевода.

Ключевые слова: интерференция, грамматическая интерференция, морфологическая интерференция, профессионально-ориентированная коммуникация, грамматическая трансформация.

Yefymenko T. N. Means and methods of grammatical interference in profession-oriented communication translation.

The means and methods of grammatical interference at the morphological level translation, causes and mechanisms of its appearance, its impact on profession-oriented communication are considered in the paper. Morphological interference can appear both at the level of morphemes and at the level of words represented by different parts of speech: pronouns, verbs, nouns, adverbs, Participle I, Participle II, prepositions, conjunctions. All interferences covered in the paper have been analysed. Ways of overcoming negative interference are suggested. Also, grammar transformations to translate properly the content of the original text according to the rules of the language it is to be translated into are advised. Interference is a phenomenon inherent in an individual, however, it should be noted that with mass bilingualities of the same type interference processes characterize the speech of many individuals, and, fixed in idiolectic speech systems, they also begin to influence the linguistic competence of monolingues, which leads to linguistic changes. As soon as interference becomes recognized in the language (it becomes part of the standard of a particular language code), it is not perceived in this code as something external, alien, that is, it ceases to be so for all, except linguists. Consequently, interference is one of the factors, one of the engines of language development, linguistic changes that are accumulated and drown in it. In a subordinate plan, mass and frequent interference means the constant mixing of two systems, their more or less mutual assimilation. Thus, identifying areas of interlingual interference, studies have attested interference phenomena are important for improving language culture. Attracting attention to those areas and units of language where there is a probable occurrence of deviations from the norm under the influence of another language can help to avoid interference.

Key words: interference, grammar interference, morphological interference, profession-oriented communication, grammar transformation.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Мова літератури та професійної сфери відрізняється від розмовної мови або мови художньої літератури певними лексичними, граматичними і стилістичними особливостями. Якщо лексичні відмінності помітні не тільки фахівцю (наявність спеціальної лексики, термінів), то у граматичному аспекті вони значно менш виразні, однак не менш різноманітні. Під час перекладу (усного чи письмового) відбувається проникнення норм

однієї мовної системи в межі іншої, як визначив У. Вайнрах у своїй роботі «Одномовність та багатомовність» [2, 6]. Це явище отримало назву інтерференція. У мовознавстві проблема інтерференції зазвичай розглядається в рамках мовних контактів, під поняттям інтерференція розуміємо порушення білінгвом (людина, яка володіє двома мовами) норм та правил відношення двох контактуючих мов [1, 6]. Учені в галузі мовних контактів говорять як про позитивний, так і про негативний вплив мов одну на другу серед білінгвів. У лінгвістичній літературі питання інтерференції розглядається на різних рівнях: фонетичному, морфологічному, синтаксичному, лексичному та

семантичному. Наприклад, одні автори розглядають морфологічну та синтаксичну інтерференцію як окремі види інтерференції, інші - у складі граматичної [5, 6]. Проблема граматичної інтерференції привертає до себе увагу вітчизняних та зарубіжних учених ще з 30-х років минулого століття. У Вайнраха у своїй роботі «Languages in Contact. Findings and problems» говорить: «Проблема граматичної інтерференції є однією з тих проблем лінгвістики, які найбільше обговорюються у наш час (міжнародні конгреси: Брюссель, 1939 р., Париж, 1948 р., Лондон, 1952 р.)» [12].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження явища інтерференції спирається на здобутки лінгвістики, соціолінгвістики, психології, психолінгвістики, методики викладання іноземних мов. Це явище описується в працях багатьох вітчизняних і зарубіжних учених (В. В. Алімов, Е. Бужаровська, У. Вайнрайх, Є. М. Верещагін, В. О. Виноградов, В. В. Клімов, Н. О. Любимова, Р. К. Міньяр-Белоручев, Н. Б. Мечковська, Е. Хауген). Першими вітчизняними лінгвістами, які звернули увагу на граматичну інтерференцію, були В. Богородицький і Л. Щерба [6, 11]. Систематичне вивчення граматичної інтерференції у вітчизняному мовознавстві почалося на початку 60-х років із робіт В. Розенцвейга та Л. Умана, згодом А. Карлінського, Л. Ковиліної, Н. Невмержицького, В. Комісарова [3; 4; 5; 7; 9].

Найбільш повно явище інтерференції розглядає у своїй дисертаційній роботі В. Алімов [1]. Він вивчає інтерференцію на всіх рівнях: фонетичному, орфографічному, граматичному (морфологічному, синтаксичному, пунктуаційному), лексичному, семантичному, стилістичному. Видається цілком логічним розглядати морфологічну і синтаксичну інтерференцію у складі граматичної, оскільки морфема - це «будівельний матеріал» для слів, а зі слів будуються речення. Але вона може мати місце не тільки на рівні морфем, а й на рівні слів, які є різними частинами мови: іменниками, займенниками, дієсловами, прислівниками, дієприслівниками, прийменниками, сполучниками [1, 118]. Різні юридичні, наукові та технічні документи, розпорядження, інструкції, листування тощо складаються відповідно до визначених правил і мають цілу низку граматичних особливостей, які разом із звичайними граматичними розходженнями є причиною граматичної інтерференції [1, 6].

Формулювання мети і завдань статті. Мета роботи - визначити та проаналізувати способи і механізми явища граматичної інтерференції, її вплив у перекладі та професійно-орієнтованій комунікації, визначити теоретичні та практичні засади дослідження граматичної інтерференції.

Виклад основного матеріалу дослідження. ЦентRALною одиницею інтерференції в перекладі є слово. Багато дослідників із професійно орієнтованого перекладу не помічають, що слово,

яке вони використовують, може складатися із більш менших складених одиниць-морфем. Це слово входить до вислову або речення, та збільшення або зменшення об'єму слів за рахунок морфем під впливом рідної мови спеціаліста-перекладача у сфері професійної комунікації приводе до збільшення або зменшення об'єму вислову, що може призвести до відхилення від норми, тобто до інтерференції в професійно орієнтованім перекладі. Для іменників в українській та англійській мовах характерними є розбіжності в категоріях роду, числа, відмінювання, що призводять до інтерференції: *успіхи – progress; дані – information; справа – business; дослідження – work, research; назви наук і предметів – physics, logistics*. Так, у реченні *Було досягнуто багато успіхів комуніканти перекладають many замість much або a lot of*. Замінюючи такі іменники на займенники: *знання (вони) – knowledge, успіхи (вони) – progress*, використовують *they* замість *it* [6].

Розглянемо особливості перекладу на прикладі окремих речень.

Він згадує деякі експериментальні дослідження, проведені в тій країні. – *He mentions some experimental work done in that country*. Комуніканти перекладають: *He mentions some experimental works done in that country*.

Дані Салмерс підтверджують гіпотезу. Україномовні комуніканти перекладають так: *Salmer's evidences support the hypothesis* (замість *evidence*).

Крім іменників, що використовуються тільки в однині, в англійській мові є й такі, що використовуються тільки в множині, і це також призводить до інтерференції: *зброя – arms, товар – goods* та інші.

Товар уже отримано. – *The goods have already been received*.

Існує кілька випадків, коли форма множини англійського іменника не відповідає у перекладі формі множини українського іменника, тому під час перекладу необхідно враховувати форму дієслова-присудка, вказівний займенник (*this/these*), числівник (один або більше одного), наявність і вид артикля.

У цьому випадку таких засобів недостатньо. – *These means are not sufficient in the given case*.

Різниця у відмінках української та англійської мови також може стати причиною інтерференції. В англійській мові відмінок, як правило, передається за допомогою прийменників: *Burning or combustion of the fuel mixed with the air takes place in the engine cylinders*. – Згоряння або вибух суміші палива з повітрям відбувається у циліндрах двигуна.

Роль прийменників в англійській мові дуже велика і з ними виникають значні труднощі у професійно-орієнтованому перекладі. Для засвоєння прийменників можна використовувати посібники.

Прийменники в англійській мові є засобом вираження зв'язку іменника або займенника з іншими словами в реченні. В українському

реченні часові, просторові, причинні та інші зв'язки виражаються прийменниками і закінченнями відмінків. В англійській мові ці зв'язки виражаються тільки прийменниками, оскільки іменники і займенники у називному відмінку не мають спеціальних закінчень. Наприклад: Покупець повинен відкрити кредиту національному банку. – *The Buyer is to open a Letter of Credit with the State Bank.* Під впливом української мови комуніканти часто використовують прийменник *in* замість *with*. Можна привести й інші приклади інтерференції на рівні прийменників:

притискати до чого-небудь – to press against smth;
на вимогу кого-небудь – at smb's request;
у кредит – on credit.

Приклади відмінностей прийменників в українській та англійській мовах можна продовжити, додавши до них ті випадки, коли в українських виразах є прийменники, а в англійських вони не потрібні:

наближатись до чого-небудь – to approach smth.

І навпаки, в українських виразах немає прийменників, а в англійських вони є:

доводити кому-небудь – to prove to smb;
повертати збитки – compensate for damages.

Дуже часто під час перекладу з української мови на англійську інтерференції зазнають заперечувальні конструкції. Як відомо, в реченні англійською мовою може бути тільки одне заперечення, тоді як українською – декілька, про що забувають україномовні комуніканти. Наприклад: Ніхто нічого не знає про це. Як правило, інтерференція виявляється у використанні двох заперечень: *Nobody knows nothing about it* замість: *Nobody knows anything about it* [6].

Певні труднощі під час перекладу викликає займенник свій. Англійською мовою він перекладається присвійними займенниками: *my, mine, his, her, its, our, ours, your, yours i their, theirs.* Отже, речення: Він поклав свої гроші в кишеню, а вона свої – у гаманець слід перекладати так: *He put his money into his pocket and she put hers into her purse.*

Інтерференція спостерігається і під час перекладу з англійської мови. Речення *They took their documents and left the office* комуніканти часто перекладають так: Вони взяли їхні документи і залишили офіс, а не: Вони взяли свої документи і залишили офіс.

Часто займенники інтерферують і в конструкціях.

1. Нехай вони розглянуть це питання самі. – *Let them discuss this matter themselves.*

2. Ніхто не помітив як ми ввійшли. – *Nobody noticed us come in.*

У таких реченнях під впливом української мови комуніканти часто перекладають *they* замість *them, we* замість *us*, тобто використовують особові займенники, а не об'єктний відмінок.

Слід підкреслити, що найбільшій інтерференції зазнають дієслова, які в кожній мові перебувають під контролем визначених правил.

Порушення цих правил часто призводить до інтерференції [6].

На початковому етапі вивчення мови ті, хто вивчає мову, забувають ставити закінчення «s» у дієсловах у III особі однини теперішнього часу, плутають основні часові форми дієслів.

The researcher carries out the experiments.

Україномовні комуніканти зазнають труднощів із використанням форм Perfect, Continuous та Perfect Continuous, особливо в пасивному стані в майбутньому часі. Подібні конструкції часто використовуються у професійно-орієнтованому перекладі.

До п'ятої години випробування будуть завершені. – *The tests will have been completed by 5 o'clock.*

Комуніканти перекладають: ... *will be completed...*

Особливі труднощі комуніканти мають із використанням узгодження часів.

На конференції розглядалися проблеми, які є надзвичайно важливими для розробки нових типів комп'ютерів. – *The conference discussed the problems which were extremely important for designing new types of computers.*

Комуніканти часто перекладають були.

Під час перекладу англійською мовою замість майбутнього у минулому (*would*) часто використовують майбутній (*will*):

Було показано, що два куски свинцю притягнуться один до одного. – *It was shown that two pieces of lead would stick together.*

Немалі труднощі в англійській мові викликають модальні дієслова та їхні еквіваленти:

Відповідно до договору товар повинні поставити двома партіями. – *According to the contract the goods are to be delivered in two lots.*

Замість еквівалента *to be to* комуніканти використовують *must*. Аналогічна ситуація і з модальними еквівалентами *to have to, to be able to*.

Найбільшій інтерференції зазнає умовний спосіб, якому в англійській мові відповідають форми Subjunctive I, Subjunctive II, Conditional та Suppositional:

Якби менеджер зараз був тут, він би підписав ваші документи. – *If the manager were here now, he would sign your documents.*

Наведені речення дуже часто зазнають інтерференції, яку можна вважати морфологічною (спосіб – категорія дієслова) і синтаксичною (вид речення). Перекладаються вони з відхиленнями від норм як початківцями, так і професійними перекладачами [6].

Усі перфектні конструкції є складними для комунікантив, оскільки в українській мові такої часової форми немає і під час перекладу завжди необхідно підкреслювати завершеність дії до вказаного моменту.

Інтерференції зазнають також і неособові форми дієслова (інфінітив, герундій, дієприкметник) – як під час перекладу з української на англійську мову, так і навпаки:

Учений вибачився, що не знайшов іншого рішення цієї проблеми. – *The scientist was sorry not to have found another solution to that problem.*

Комуніканти перекладають другу частину речення не перфектним інфінітивом, а підрядним реченням без узгодження часів.

Під час перекладу з англійської мови також може проявлятися інтерференція інфінітивних конструкцій.

This experiment enabled the problem to be solved. – Цей експеримент дав змогу вирішити проблему.

Комуніканти перекладають: Цей експеримент дав змогу проблемі бути вирішеною.

Особливий інтерес щодо неособових форм викликає інтерференція герундія. Це пояснюється тим, що в українській мові такої форми немає. Крім того, в англійській мові є ще дві частини мови, які мають закінчення -ing: дієприкметник та іменник. Тому завжди треба показувати різницю між цими частинами мови [6].

The electric current passing through a wire will heat that wire. (Participle I)

Measuring temperature is necessary in many experiments. (Gerund)

Після багатьох англійських дієслів вживається герундій, але якщо в українському реченні йде інфінітив, то комуніканти схильні вживати інфінітив:

Go on (continue) to accelerate particles замість accelerating particles!

Дієприслівник (Participle II) також інтерферує під час перекладу і призводить до появи незвичайних означень (прикметників) під впливом англійської:

the travelled distance – пройдена відстань, перекладають «проїхана».

Дієприслівниковий зворот в українській мові не може вводитися сполучником:

While taking part in the discussion he advanced his famous theory. – Під час цієї дискусії він висунув свою відому теорію.

Комуніканти перекладають: Коли, беручи участь у дискусії, він висунув його відому теорію. Крім сполучника, неправильно перекладають і займенник свій.

Прислівники в англійській мові можуть уживатись у формі порівняльного ступеня: *A new element will be discovered sooner or later.*

Замість позитивного ступеня «рано чи пізно» під час перекладу комунікантами вживається порівняльний ступінь «раніше чи пізніше», що призводить до викривлення змісту речення [6].

Звертає на себе увагу й інтерференція англійських прислівників, які зовнішньо нагадують прийменники та сполучники, але на відміну від них на прислівники падає наголос і вони є членами речення (обставинами): *about, after, before, since* тощо.

The company has not produced such machine-tools before. – Раніше компанія не виготовляла такі станки.

Невміння відрізнити англійські прислівники *still, yet, else, more, only* та інші у значенні «ще» під час перекладу англійською мовою призводить до відхилень від норм.

Проблему ще не вирішили. – *The problem has not been decided yet.*

Слід пам'ятати, що в реченні англійською мовою прислівник ставиться у певному місці відповідно до правил, порушення цих правил веде до граматичної інтерференції.

Щоб зменшити вплив інтерференції, використовуються ще граматичні трансформації: перестановка, заміна, додавання, вилучення та комплексна трансформація.

Перестановка – це трансформація, внаслідок якої змінюється порядок слів у словосполученні або реченні:

Much work has been done on the problem. – Щодо цієї проблеми написано багато праць.

Заміна – це трансформація, коли замість слова використовується словосполучення, замість словосполучення використовується речення, замість декількох речень – одне складне речення і навпаки:

We shall discuss those points in greater detail. – Ми розглянемо ці положення докладніше.

Додавання – це трансформація, внаслідок якої у перекладі збільшується кількість слів, слівформ або членів речення:

The mutual effect introduces a complex change.

– Перехресний вплив призводить до появи комплексних поправок.

Вилучення – це така трансформація, внаслідок якої у перекладі вилучається певний мовний елемент (слово, словформа, член або частина речення):

This is very difficult problem to tackle. – Це дуже складна проблема.

Комплексна трансформація охоплює дві або більше простих граматичних трансформацій:

The motor was found to stop within 2 second. – Виявилось, що двигун зупиняється упродовж двох секунд.

Висновки та перспективи подальших досліджень. До перспективних напрямів подальшого наукового пошуку шляхів вирішення аналізованої проблеми слід віднести: детальний аналіз кожного із зазначених видів інтерференції, створення методики попередження та подолання міжмовної інтерференції. Обов'язковою умовою адекватного перекладу є вміння правильно аналізувати граматичний склад та будову іншомовних речень і конструювати речення у перекладі відповідно до норм мови перекладу. Перекладач повинен бути добре обізнаним із граматичними особливостями вихідної та цільової мови, основами теорії перекладу взагалі й у професійно-орієнтованій сфері зокрема, а також із перекладацькими трансформаціями, способами перекладу різних мовних та мовленнєвих явищ.

Щоб зменшити вплив морфологічної інтерференції у професійному спілкуванні та перекладі,

необхідно вивчати мовні розбіжності, виявляти явища, які провокують інтерференцію, і прогнозувати їх негативний вплив ще під час вивчення відповідних розділів граматики, закріплюючи навички подолання інтерференції у процесі засвоєння теорії, виконання тренувальних вправ та практики перекладу у сфері професійної комунікації. Таким

чином, виявлення зон міжмовної інтерференції, дослідження вже засвідчених інтерференційних явищ мають велике значення для підвищення рівня культури мови. Привертання уваги до тих ділянок і одиниць мови, де є вірогідною поява відхилень від норми під впливом іншої мови, може допомогти уникнути інтерференції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алимов В. В. Интерференция в переводе: дис. ... докт. филол. наук: 10.02.19. Москва, 2004. 260 с.
2. Вайнрайх У. Одноязычие и многоязычие / монография: под ред. В. Ю. Розенцвейга. Гаага: Новое в лингвистике, 1972. 25-60 с.
3. Карлинский А. Е. Основы теории взаимодействия языков и проблема интерференции: автореф. дис. ... докт. филол. наук 10.02.19. Алма-Ата, 1980. 48 с.
4. Комиссаров В. Н. Переводческие аспекты межкультурной коммуникации. Актуальные проблемы межкультурной коммуникации. 1999. № 444. С. 75-87.
5. Ковылина Л. Н. Синтаксическая интерференция и способы ее изучения: автореф. дис. . канд. филол. наук: 10.02.19. Алма-Ата, 1983. 24 с.
6. Кузьменко В. Г. Граматична інтерференція в професійно орієнтованих комунікаціях та перекладі. Тиждень науки: матеріали наук.-практ. конф., (Запоріжжя, 14-17 квітня 2014 р.). Запоріжжя: ЗНТУ, 2014. С. 256.
7. Невмержицкий И. С. Грамматическая интерференция в условиях искусственного билингвизма : автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19. Киев, 1987. 23 с.
8. Розенцвейг В. Ю. Новое в лингвистике. Языковые контакты. 1972. № 6. С. 534.
9. Розенцвейг В. Ю. Интерференция и грамматическая категория. Исследования по структурной типологии: монография / В. Ю. Розенцвейг, Л. М. Уман. Москва, 1963. С. 104-118.
10. Хауген Э. Языковой контакт / монография: под ред. Ю. Розенцвейга. Гаага: Новое в лингвистике, 1972. 61-80 с.
11. Щерба Л. В. О понятии смешений языков. Избранные работы по языкознанию и фонетике: Л., 1958. С. 40-53.
12. Weinreich U. Languages in Contact. Findings and Problems. Hague, Paris, 1968. 148 p.